

สมรรถนะการนิเทศของศึกษานิเทศก์

Supervision Competency Of Education Supervisor

นิภาวรรณ เดชบุญ¹
Nipawan Detboon¹

บทคัดย่อ

สมรรถนะการนิเทศ เป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผลมาจาก ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ส่งผลให้ศึกษานิเทศก์ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีผลงานสูงกว่า มาตรฐานที่กำหนดหรือโดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงาน สมรรถนะการนิเทศของศึกษานิเทศก์ประกอบด้วย ด้าน ความรู้ในการนิเทศ ซึ่งได้แก่ ความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร ความรู้ด้านการนิเทศการศึกษา ความรู้ด้านการ ประกันคุณภาพการศึกษา ความรู้ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศทาง การศึกษา และความรู้ด้านการ วิจัยทางการศึกษา ด้านทักษะการนิเทศ ได้แก่ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านการเป็นผู้นำ ทักษะ ด้านกระบวนการกลุ่ม ทักษะด้านการจัดการนิเทศ ทักษะด้านการประเมินผล และทักษะการสื่อสาร ด้าน คุณลักษณะส่วนตัวของผู้นิเทศ ได้แก่ การมีบุคลิกภาพที่ดี การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีเจตคติที่ดีต่อ การนิเทศ และด้านแรงจูงใจในการนิเทศ

คำสำคัญ: สมรรถนะการนิเทศ, ศึกษานิเทศก์

Abstract

Supervision competencies are personality traits and behavior of the education supervisors occurring from knowledge, skills, personalities, and motivation. These factors mediates some of the effects on supervisor's work performance with more productive and higher standard than others. The supervision competency of educational supervisors comprises of three elements. The first one is knowledge competency including: knowledge of curriculum development, knowledge of educational supervision, knowledge of quality assurance, knowledge of educational technology, and knowledge of educational research. Another one is performance skills including: human relation skills, leadership skills, teamwork skills, supervision management skills, evaluation skills, and communication skills. The other one is supervisor's personal characteristics including: good personalities, morality and ethics, good attitude on supervision, and Motivation for supervision.

Keywords: Supervision competency, educational supervisor

¹ สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา, คณะบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Educational Administration and Development, Faculty of Doctor of Philosophy Program, Sakonkakhon Rajbhat University

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่ความเจริญทุกมิติ เมื่อสังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างรวดเร็วหลายองค์กรจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรู้เท่าทัน เพื่อช่วยสร้างขีดความสามารถของบุคคลให้พร้อมที่จะเข้าสู่การแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมั่นใจ ทรัพยากรบุคคลมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรอย่างยิ่ง ถ้าองค์กรใดมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานดี องค์กรนั้นย่อมมีต้นทุนด้านทรัพยากรบุคคลสูง ดังนั้นองค์กรจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพราะเชื่อว่าการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถจะผลักดันให้การดำเนินงานภายในองค์กรบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาคนคือหัวใจของการพัฒนาประเทศ เพราะคนที่ได้รับการพัฒนาในด้านการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพแล้วย่อมมีความรู้ความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา ประเทศที่มีการพัฒนาชั้นนำของโลกจึงทุ่มเทให้กับการจัดการศึกษาของประชาชนอย่างเต็มที่ (สุทัศน์ นำพูลสุขสันต์, 2546: 2)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติและต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารจัดการการศึกษา และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 1 ในระหว่างปี พ.ศ. 2542-2551 และในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 ถึงแม้ว่าระยะเวลาของการปฏิรูปการศึกษาผ่านไปแล้วก็ตามแต่ปัญหาคุณภาพการศึกษาของไทยก็ยังเป็นปัญหาอยู่โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ด้านคุณภาพผู้เรียน ครู

คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

ด้านประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษา ด้านการเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง ไม่เท่าเทียมกัน และด้านการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศได้ในการนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำผลการประเมินในระดับต่าง ๆ ตลอดจนผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา และศึกษาวิเคราะห์แล้วพบว่าในการจัดการศึกษานั้นต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงและต่อยอดทั้งในด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับจะต้องร่วมมือกันทั้งระบบเพื่อขับเคลื่อนให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553: 5) แต่ด้วยระบบการศึกษาเป็นกลไกขนาดใหญ่จะขับเคลื่อนไปได้ก็ต้องอาศัยพลังงานจากหน่วยย่อยที่มีความเชื่อมโยงกัน และการนิเทศทางการศึกษานับเป็นหน่วยงานย่อยที่มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งการนิเทศการศึกษามีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน นอกจากนั้นกระบวนการนิเทศการศึกษายังเป็นกระบวนการเสริมสร้างคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โดยมีศึกษานิเทศก์เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนความสามารถของครู กระตุ้น ยั่วยุให้ครู ผู้บริหารโรงเรียนสามารถ จัดการเรียนการสอนและการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลต่อผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ (ดารณีย์ พยัคฆ์กุล, 2559: 1) อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลย่อมเกิดปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเสมอ ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลและองค์กรจะแก้ปัญหาและอุปสรรคได้มากน้อยอย่างไร

ด้านการนิเทศการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ปัญหาที่พบบ่อย คือศึกษานิเทศก์ไม่ได้ทำงานใน

หน้าที่หลักของตนเอง ทำให้งานในบทบาทหน้าที่นั้นบกพร่อง ขาดประสิทธิภาพ และเกิดปัญหาซึ่งหน้าที่หลักของศึกษานิเทศก์ ควรจะใกล้ชิดกับโรงเรียนและครู ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือครูในการพัฒนาผู้เรียนและช่วยเหลือผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารจัดการศึกษา ปัญหาอีกประการ คือศึกษานิเทศก์จำนวนหนึ่ง ที่ไม่ได้รับการยอมรับจากครูและไม่สามารถชี้แนะหรือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับโรงเรียนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553: 5) นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยังได้ระบุปัญหาของศึกษานิเทศก์ไว้ว่า ศึกษานิเทศก์บางคนขาดความรู้ความสามารถ ทักษะ และขาดความมั่นใจในตนเองที่จะเข้าไปในสถานศึกษา และศึกษานิเทศก์ไม่มีความกล้าหาญในเชิงวิชาการ แต่การไปโรงเรียนของศึกษานิเทศก์เป็นการไปเพื่อเพิ่มภาระให้ครูมากกว่า ซึ่งครูส่วนใหญ่ต้องการให้ศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่เหมือนกรมวิชาการในอดีตที่คอยสร้างนวัตกรรม สร้างสื่อเทคโนโลยีช่วยสอนให้ครู หรือการช่วยครูหาวิธีการเพื่อพัฒนาเด็กน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2555: 86)

ด้วยเหตุผลข้างต้น บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาและสมรรถนะการนิเทศตลอดจนคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้ศึกษานิเทศก์สามารถนิเทศการศึกษาได้มั่นใจ ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดหรือโดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงาน

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

วัชร เล่าเรียนดี (2550: 3) ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา

และการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิผลในการเรียนของนักเรียน การนิเทศการศึกษา เป็นการศึกษาสภาพปัญหาของแต่ละโรงเรียนและนิเทศให้มีความเข้าใจในการแก้ปัญหาโดยอาศัยกระบวนการศึกษาทุกรูปแบบ ผู้นิเทศพร้อมจะให้คำแนะนำ วางแผน ปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือครูและผู้บริหารสถานศึกษาตามความเหมาะสมในสอดคล้องกับ รุจิรา ทองวุฒิ (2556: 9) ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การให้การชี้แนะแนะนำ การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกันและให้ความร่วมมือในการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลดีและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่วางไว้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษาคือเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีการชี้แนะแนะนำ การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกันเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษา

หลักการนิเทศ เป็นหลักสำคัญที่ผู้นิเทศยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติงานนิเทศ ประกอบด้วย 1) หลักประชาธิปไตย การนำแนวคิดหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการนิเทศ เนื่องจาก กระบวนการนิเทศนั้น ต้องการให้เกิดการช่วยเหลือกัน การยอมรับกัน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตาม มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ร่วมกันทำงานและร่วมกันรับผิดชอบ 2) หลักวิทยาศาสตร์ หลักวิทยาศาสตร์ในการนิเทศคือ การค้นหาความจริง โดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์ มารวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการนิเทศและปรับปรุงการสอน 3) หลักการสร้างสรรค์ ภาวะสร้างสรรค์ในการนิเทศเป็นการสร้างแนวคิดใหม่ การนิเทศเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิด

เกิดแนวคิดหลายประการ เช่น การนิเทศเป็นทักษะ มนุษย์สัมพันธ์หรือกระบวนการกลุ่ม การนิเทศเป็นการแนะแนว การนิเทศเป็นการจัดและปรับปรุงหลักสูตร และการนิเทศสร้างความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นกับครู 4) หลักภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างมาก เพราะการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับแบบในการเป็นผู้นำ ซึ่งในด้าน การนิเทศการศึกษาก่อให้เกิดแนวคิดแบบภาวะผู้นำร่วม เน้นให้เกิดภาวะผู้นำขึ้นในกลุ่ม ใช้ภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นในแต่ละคน ผลักดันให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 5) หลักการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารมีความสำคัญกับการนิเทศการศึกษาเป็นอย่างมาก และศึกษานิเทศก์ต้องให้ความสำคัญและต้องสร้างให้เกิดขึ้น ศึกษานิเทศก์ควรปฏิบัติดังนี้ (1) สนับสนุนให้คนรู้จักกัน ติดต่อบทบาทสมาคมกัน และตระหนักในคุณค่าของกันและกัน (2) จัดหาเครื่องมือที่จะสนับสนุนให้การติดต่อสื่อสารดีขึ้นเมื่อมีการประชุมสัมมนา ตลอดจนจัดหาสถานที่และจัดที่นั่งที่เอื้อต่อการสื่อสาร (3) สร้างบรรยากาศให้ทุกคนอยากออกความเห็น และนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ได้หลากหลาย (4) ให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความคิดเห็น เพราะความคิดเห็นคือความจริงองงามทางความคิด (5) ให้กลุ่มได้ทราบถึงความคิดเห็นของสมาชิกและทราบทิศทางการทำงานของกลุ่ม ถ้าการสื่อสารดำเนินการไปด้วยดีแล้ว ข้อตกลงต่างๆ ก็จะเป็นที่เข้าใจกัน (อดุลย์ วงศ์ก้อม 2552: 40-46)

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

1. การปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการทำงานของครูในสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยีด้านดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษา

จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคือโรงเรียนหรือสถานศึกษา

3. การเจริญก้าวหน้าของศาสตร์วิชาความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แม้แนวคิดในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาก็จะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ

4. การนิเทศการศึกษา เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่า สามารถพัฒนางานได้ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือการนิเทศจากผู้ชำนาญการโดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาได้สำเร็จลุล่วง

5. เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะต้องมีการควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา

6. การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอในขณะที่ทำงานในสถานการณจริง

7. ครูยังต้องได้รับการพัฒนาในหลายๆ ด้าน การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการจัดกิจกรรม

8. การพัฒนาครูให้ทันสมัย การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ (อัญชลี ธรรมะวิสิกุล, 2552)

สมรรถนะการนิเทศการศึกษา

สมรรถนะ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ชีตความสามารถ มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษ

ว่า Competency หรือ Competence ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2549: 20) ให้ความหมายสมรรถนะว่า คือกลุ่มคุณลักษณะของบุคคลที่พึงมีเพื่อที่จะปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ บรรลุวิสัยทัศน์ และภารกิจที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และแรงจูงใจ สมรรถนะมีส่วนช่วยคาดการณ์ผลการปฏิบัติงานของบุคคลในบทบาทและสถานการณ์ต่างกัน (บุญเหลือ บุญพามาลา, 2558: 25) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง พฤติกรรมการทำงานของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ทักษะคิด อุนีลัยและแรงจูงใจ ที่แสดงออกในการปฏิบัติงาน อันจะส่งผลกระทบต่อระดับคุณภาพของงานที่ปฏิบัติให้สูงขึ้นกว่าปกติทั่วไป ตามหลักแนวคิดของ David (1973, pp.58-62, อ้างถึงในสุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2549: 15) ว่าองค์ประกอบของสมรรถนะมี 5 ส่วน คือ 1) ความรู้ (knowledge) ได้แก่ ความรู้เฉพาะด้านของบุคคล 2) ทักษะ (skill) คือ สิ่งที่บุคคลกระทำได้ดี และฝึกปฏิบัติเป็นประจำจนเกิดความชำนาญ 3) ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) ได้แก่ ทักษะคิด ค่านิยม ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนหรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น 4) นิสัย (traits) ได้แก่ บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคลเป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น 5) แรงจูงใจ (motive) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายในเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่สิ่งที่เป็นเป้าหมายของเขา

จากความหมายของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สมรรถนะ (Competency) หมายถึง ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคล ในการปฏิบัติงานตำแหน่งหนึ่ง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ โดยได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้หรือโดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานในสถานการณ์ที่หลากหลายกว่า ดังนั้น สมรรถนะในการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของนักวิชาการดังที่กล่าวข้างต้นจึงสรุปว่า

สมรรถนะการนิเทศประกอบด้วย 1) ความรู้ในการนิเทศ 2) ทักษะในการนิเทศ 3) คุณลักษณะของผู้นิเทศ ซึ่งจะนำเสนอรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความรู้ในการนิเทศ

ความรู้ในการนิเทศ หมายถึง ความรู้ที่ศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องมี เพื่อไปประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือ สนับสนุน การส่งเสริม และแนะนำให้คำปรึกษา และกระตุ้น ติดตาม ปรับปรุง พัฒนาการทำงานของผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องในการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่วางไว้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) (2549); ครูสภา (2556); ธารณีย์ พยัคฆ์กุล (2559: 168); สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561: 14) กล่าวถึงความรู้ในการนิเทศ ผู้เขียนได้สังเคราะห์และสรุปได้ว่าความรู้ในการนิเทศ ที่ศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการนิเทศ ได้แก่ 1) ความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร เป็นความรู้เกี่ยว ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ความรู้ ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อม และความต้องการของผู้เรียน หลักการของหลักสูตร จุดหมายของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และประเมินผลการใช้หลักสูตร 2) ความรู้ด้านการนิเทศการศึกษา เป็นความรู้เกี่ยวกับ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมายของการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ กระบวนการนิเทศ เทคนิคการนิเทศ และการนิเทศภายใน 3) ความรู้ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นความรู้เกี่ยวกับ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) การนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษา

ไปพัฒนาสถานศึกษา 4) ความรู้ด้านสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา เป็นความรู้เกี่ยวกับ เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การใช้แอปพลิเคชัน/แพลตฟอร์ม และ 5) ความรู้ด้านการวิจัยทางการศึกษาเป็นความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย กระบวนการวิจัย การนำผลการวิจัยไปใช้

2. ทักษะการนิเทศ

ในการนิเทศการศึกษาผู้นิเทศจะนิเทศได้ดีนั้นจะต้องมีองค์ความรู้และทักษะซึ่งทักษะทุกชนิดนี้จะเกิดขึ้นได้เองแต่ต้องต้องมีการฝึกฝนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ ทักษะจึงจะเกิดขึ้นได้ และผู้นิเทศจะสามารถนิเทศได้ดีนั้น ต้องใช้ทักษะความชำนาญและความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล รวมถึงประสบการณ์ในการนิเทศที่ต้องสั่งสมมา ที่สำคัญในการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศต้องเป็นผู้ทำงานด้านวิชาการและติดต่อกับบุคคลหลายระดับจึงจำเป็นต้องมีทักษะสำคัญหลายประการที่ผู้นิเทศควรมี ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2537); รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557); วชิรา เครือคำอ้าย (2558); วิชรา เล่าเรียนดี (2553); อัญชลี ธรรมะวิธิกุล (2552) ดังนี้ 1) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ หมายถึงความสามารถของศึกษานิเทศก์ขณะปฏิบัติงานกับครูหรือผู้รับการนิเทศในฐานะสมาชิกภายในกลุ่ม โดยสามารถสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มตลอดจนประสานความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่มทั้งในด้านความรู้สึนึกคิด ความเชื่อ ความต้องการให้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ลักษณะของศึกษานิเทศก์ที่มีทักษะมนุษยสัมพันธ์ คือ ให้ความสำคัญกับทุกคน รู้จักชมเชยและให้เกียรติผู้อื่น อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ร่วมงาน สนใจปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ ยอมรับ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้รับการนิเทศ มีการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสถานการณ์ สร้างบรรยากาศที่ดีในการนิเทศ ยึดหลักประชาธิปไตยในการนิเทศ มีความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ใจกว้าง มีเหตุมีผล และความเห็นอกเห็นใจและมีความจริงใจต่อผู้รับการนิเทศ 2) ทักษะกระบวนการกลุ่ม หมายถึง ความสามารถของศึกษานิเทศก์ในการทำงานร่วมกับครูผู้รับการนิเทศ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยมีการสร้างจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงาน วางแผนปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่ร่วมกันกำหนด มีการร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ประเมินผลงานร่วมกัน ตลอดจน ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันรับผิดชอบกับผลของ 3) ทักษะการเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถของศึกษานิเทศก์ในทางวิชาการ มีความรอบรู้ที่จะแนะนำและชี้แนะ กระตุ้น เสนอแนะแนวทางการศึกษาให้แก่ครู เพื่อให้ครูสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมทั้งมีความสามารถในการจูงใจครู/ผู้รับการนิเทศให้ร่วมมือปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ลักษณะการเป็นผู้นำในการนิเทศการศึกษา คือ มีความกระตือรือร้นในการพัฒนา งานวิชาการ สร้างศรัทธา ความไว้วางใจและความรู้สึกประสบผลสำเร็จให้แก่ผู้รับการนิเทศ ส่งเสริมความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นกับครู ชักนำให้ผู้รับการนิเทศยอมรับวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมให้ครูสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ มีความรอบรู้ในหน้าที่การงานรวมถึงการเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ส่งเสริมให้ครูมีความรู้และความคิดสร้างสรรค์ 4) ทักษะการจัดการนิเทศ หมายถึง ความสามารถของศึกษานิเทศก์ในการทำให้การนิเทศเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจน การจัดการสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สิ่งที่ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติที่สะท้อนการมีทักษะการจัดการนิเทศ ประกอบด้วย การกำหนดแนวทางการทำงานให้บรรลุ

เป้าหมาย การจัดระเบียบหรือโครงสร้างของการทำงาน การชักจูงหรือหว่านล้อมผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติงาน จนบรรลุผลสำเร็จ การติดต่อสื่อสารสร้างความเข้าใจ ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการปฏิบัติงาน การควบคุมกระบวนการทำงานให้ เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ 5) ทักษะการประเมิน ผล หมายถึงความสามารถของศึกษานิเทศก์ในการ ประเมินผลการปฏิบัติงานโดยมีการเก็บรวบรวม หลักฐานผลการประเมินอย่างมีระบบและประเมิน ผลตามวัตถุประสงค์ รวมถึงการสร้างเครื่องมือวัด ที่มีคุณภาพและกำหนดหลักเกณฑ์หรือมาตรฐาน สำหรับตัดสินคุณค่า ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปัญหาการ ดำเนินงานและปัญหาของดีขึ้น ทักษะการประเมิน ผลของการนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย การเก็บ รวบรวมข้อมูล อย่างเป็นระบบ การกำหนดกรอบ ประเมิน เลือกใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสมการสร้าง เครื่องมือประเมินที่มีคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมิน และการนำผลการประเมินไป พัฒนางาน 6) ทักษะการสื่อสาร เป็นความสามารถ ในการพูด การเขียนสื่อสารโต้ตอบในโอกาสและ สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อื่นเห็นด้วย ยอมรับ คล้อยตามและมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ลักษณะของ ความสามารถในการสื่อสารของผู้นิเทศคือ การ เลือกใช้ข้อความ ภาษาที่เข้าใจง่าย ถูกต้อง ชัดเจน ไม่คลุมเครือ สรุปความจากการฟัง การอ่าน และ ถ่ายทอดสารได้ถูกต้อง การใช้ถ้อยคำที่สุภาพ ถูก ต้องและเหมาะสมกับกาลเทศะ เขียนโดยใช้ภาษา ที่ให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ถูกต้อง เลือกวิธี การส่งสารที่สะดวก รวดเร็ว เหมาะสม

3. คุณลักษณะส่วนตัวของผู้นิเทศ

คุณลักษณะส่วนตัวของผู้นิเทศเป็น คุณลักษณะเฉพาะตัว ทั้งทางกายภาพและจิตวิทยา ของศึกษานิเทศก์ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิดและพัฒนา ขึ้นซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานในการช่วยส่งเสริม ให้การนิเทศประสบผลสำเร็จ คุณลักษณะส่วนตัว

ของผู้นิเทศ ประกอบด้วย 1) การมีบุคลิกภาพที่ดี คุณลักษณะของผู้นิเทศที่มีบุคลิกภาพที่ดี คือ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ใจกว้าง มีความมั่นคงทาง อารมณ์ มีความอดทน อดกลั้น มีความอดสาหะ พยายาม มีความคิดสร้างสรรค์ มีการแสดงออก ทางสีหน้าท่าทางสง่างาม พุดจาสุภาพเรียบร้อยมี เหตุมีผล เป็นผู้ฟังที่ดี แต่งกายเหมาะสม สะอาด สุภาพเรียบร้อย สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี อารมณ์ ดี ใจดี แจ่มใส (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2559: 33-39) 2) การมีคุณธรรม จริยธรรม คุณธรรมจริยธรรมเป็นคุณงามความดี ที่บุคคลพึงยึดถือและนำไปปฏิบัติงานในหน้าที่และ การปฏิบัติตนซึ่งจะทำให้บุคคลได้รับความศรัทธา และเกิดการยอมรับของสังคม คุณธรรมจริยธรรม ของศึกษานิเทศก์หรือผู้นิเทศ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีอยู่ในกรอบของ กฎหมาย ระเบียบ ประเพณี รักษาความลับสัญญาและ รักษาคุณค่า มีความเป็นมิตร มีความปรารถนาที่จะ ช่วยคนอื่น ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ (คุรุสภา, 2556) 3) เจตคติที่ดีต่อการนิเทศ การมีเจตคติที่ ดีต่อการนิเทศ เป็นความรู้สึก ความคิด และความ เชื่อของศึกษานิเทศก์ที่มีต่อวิชาชีพ และเป็นสิ่งชี้นำ แนวโน้มการกระทำของศึกษานิเทศก์ให้พร้อมที่จะ ทำหน้าที่อย่างแข็งขัน และทุ่มเท ลักษณะของเจตคติ ที่ดีต่อการนิเทศ คือ การมีความรักและศรัทธาต่อ วิชาชีพ มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ เป็นสมาชิก ที่ดีขององค์กรวิชาชีพ ศึกษานิเทศก์ที่มีเจตคติที่ดี ต่อการนิเทศมีลักษณะดังนี้ 1) แสดงความชื่นชม และศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ 2) รักษาชื่อเสียง และปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ 3) ยกย่องและ เชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้ 4) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ตามกฎ ระเบียบ และแบบแผนของทางราชการ 5) เลือกใช้หลักการ วิธีการที่ถูกต้อง ได้ผลดี ทันทสมัย และสอดคล้องกับผู้รับการนิเทศ 6) อุทิศตน

เพื่อประโยชน์ของผู้รับการนิเทศและความก้าวหน้าของวิชาชีพ 7) สร้างสรรค์เทคนิค วิธีการใหม่ๆทางการศึกษา เพื่อพัฒนาวิชาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ 8) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในองค์กรหรือวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ใช้ศาสตร์องค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน 9) เข้าร่วม ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์ (คุรุสภา, 2550) 4. แรงจูงใจในการนิเทศ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานหรือแรงจูงใจในการนิเทศ เป็น แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปยังเป้าหมายปลายทางตามที่ต้องการ โดยแสดงให้เห็นว่ามีความต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จลุล่วง โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความมานะพยายาม มีความอดทนที่จะผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ และพยายามหาวิธีการมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ลักษณะของผู้มีแรงจูงใจในการทำงานคือ ทำงานอย่างมีเป้าหมายและมีการวางแผนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย โดยมีความมานะพยายาม และมีความ อดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากของงาน มีความรับผิดชอบในงานและรับผิดชอบต่อภาระทำของตน

สรุป

สมรรถนะการนิเทศ เป็น คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ในการนิเทศ ทักษะการนิเทศและคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นิเทศ อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะดังกล่าวนี้ จะต้องผสมผสานกันในการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานจึงจะเกิดผลสำเร็จ แต่โดยทั่วไปแล้วบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์จะเป็นในลักษณะการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม แนะนำ ให้คำปรึกษา และกระตุ้น ติดตาม ปรับปรุง การทำงานของผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องในจัดการการศึกษาให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะเดียวกัน ศึกษานิเทศก์ไม่ได้มีอำนาจโดยตำแหน่งที่จะสั่งให้ครูหรือผู้รับการนิเทศปฏิบัติตามได้ ดังนั้นบทบาทของศึกษานิเทศก์จึงยากต่อการปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพได้โดยง่าย จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดความเชี่ยวชาญทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะส่วนตัวของผู้นิเทศซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ผู้รับการนิเทศเชื่อมั่น ศรัทธาและยินดีที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจส่งผลทำให้การนิเทศการศึกษาประสบผลสำเร็จ มีผลงานที่โดดเด่นและได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานนำไปสู่คุณภาพครู คุณภาพผู้เรียน และคุณภาพการศึกษาในโอกาสต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คุรุสภา. (16 พฤษภาคม 2550). *ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยแบบแผนพฤติกรรมตาจรรยาบรรณของวิชาชีพ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2560, จาก <http://law.longdo.com/law/631/sub43894>
- คุรุสภา (19 กันยายน 2556). *ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2560, จาก <http://site.ksp.or.th/download.php?site=kspknowledge&SiteMenuID=4201>
- ดารณี พัทธ์กุล. (2559). การพัฒนาสมรรถนะการนิเทศการศึกษาสู่ความเป็น ศึกษานิเทศก์มืออาชีพ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนพรัตน์ มหาวิทยาลัยนพรัตน์*, 10(4): 161-173.

- บุญเหลือ บุบผามาลา. (2558). *ตัวแบบการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตตรวจราชการที่ 10 ของกระทรวงศึกษาธิการ*. วิทยานิพนธ์ ปรัช. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ปรีชา นิพนธ์พิทยา. (2537). *มิติใหม่การนิเทศการศึกษากับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ซีร็องซ์การพิมพ์.
- รุจิรา ทองวุฒิ. (2556). *ความคาดหวังของครูต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น
- รุ่งชัชดาพร เวระชาต. (2557). *การนิเทศการศึกษา*. สงขลา: เทมการพิมพ์.
- วชิรา เครือคำอ้าย. (2558). *การนิเทศการศึกษา*. เชียงใหม่: ส. การพิมพ์.
- วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2550). *การนิเทศการสอน*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- วัชรวิภา เล่าเรียนดี. (2556). *ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ช การพัฒนาวิชาชีพ: ทฤษฎี กลยุทธ์สู่การปฏิบัติ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- สุกัญญา รัตมีธรรมโชติ. (2549). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สุทัศน์ นำพูลสุขสันต์. (2546). *ความสำคัญและประโยชน์ ของสมรรถนะ*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *การพัฒนาศึกษานิเทศก์แนวใหม่ เอกสารการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาศึกษานิเทศก์ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการเพื่อการนิเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *คู่มือการฝึกประสบการณ์นิเทศการศึกษาหลักสูตรการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2549). *มาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2549). *การศึกษาภาพรวมผลการประเมินสมรรถนะหลักทางการบริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 พ.ศ. 2552 – 2561*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- อดุลย์ วงศ์ก่อม. (2552). *รูปแบบการนิเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ปรัช. มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

อัฒชลี ธรรมะวิธีกุล. (11 มีนาคม 2552). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2560, จาก <https://panchalee.wordpress.com/2009/03/30/supervision>